

ادبیات فارسی معاصر

و

عوامل تغییر دهنده آن

۳

با تأسیس مدارس جدید رشته نوین در تألیف و تصنیف پدیدار گشت و آن تهیه و چاپ کتاب درسی بود در حالیکه در هند سالها بود که کتاب درسی فارسی مورد استفاده قرار گرفته بود تهیه کتاب درسی در ایران نیز معمول گردید .

در هند حتی يك نشریه جالب آموزشی نیز در سالها پیش چاپ و نشر میشد که چون در تاریخ مطبوعات ایران نیز بدان جای اختصاص داده نشده است نیاز بمعرفی دارد .

نام این نشریه مدرس فارسی است که ماهانه بود بقطع ۵ر۵در ۸۵ اینچ . نخستین شماره آن در دوشنبه اول ژانویه ۱۸۸۳ در بمبئی منتشر شد ناشر و تهیه کننده آن دانشمند ایراندوست پارسى خان بهادر جی . ام . منشی و پسران بودند حاوی ده بخش در ۱۶ صفحه که این شعر را نیز بعنوان شعار ادبی خود انتخاب کرده بود .

زلاف حمدونعت اولی است بر خاک ادب خفتن

سجودی میتوان کردن درودی میتوان گفتن

هدف این مجله آموختن زبان فارسی از راه زبان انگلیسی به آنکسان بود که میخواستند در دستور زبان فارسی پیشرفت کنند و ده قسمت آن شامل موضوعهای زیر بود:

۱ - پرشش و پاسخ در باره دستور زبان فارسی به انگلیسی .

۲- ضرب‌المثل‌های فارسی با ترجمه انگلیسی .

۳- آثار دانشمندان نامدار شماره ۱ سدهی .

۴- جمله سازی با ترجمه .

۵- نامه نگاری با فهرست لغات .

قطعات منتخبه (دوین شماره اندرزه‌های بزرگمهر)

۷- خوشنویسی .

۸- تمرین با فهرست لغات .

۹ - معما با ترجمه .

۱۰- عروض و قافیه .

در پایان نشریه جدول کوچکی از علامات اختصاصی نقطه گذاری که

در فارسی سابقه نداشت بچاپ رسیده بود باین ترتیب :

انگلیسی

(فارسی)

هندوستانی

Camma

علامت وقفه .

Semi colon

علامت مطلق .

Full point

علامت آیت .

paranthesis

علامت جمله مترضه .

Interjection

علامت استفهام .

Extramatien

علامت ندا .

Quotation

علامت اقتباس .

poetry

علامت منظومه .

بهای این نشریه برای معلمان فارسی هر شماره $\frac{۳}{۸}$ روپیه و سالانه

۳ روپیه بوده است در شماره های بعد شعر فارسی و قطعات ترجمه از انگلیسی بفارسی نیز درج شده.

مدرسه نوین جامعه ایرانرا دچار تحول ساخت و در دوران رضاشاه کبیر بود که ساختن مدرسه بمعنی واقعی آن آغازگردید. در سالهای پیش از عصر پهلوی درین مورد اقدام قاطعی صورت نگرفت اما درین عصر نیز کار مبارزه با بیسوادی و کوشش در راه پیشبرد هدف نهائی آن به نتیجه مطلوب نرسید زیرا عامل متوقف کننده هنوز وجود داشت و آن طبقه ای که روی کار بود راضی نمی شد که عامه مردم با سواد باشند و خلع ید این طبقه که در حقیقت گامی بزرگ و اساسی بسوی ترقی بود در عصر شاهنشاه آریامهر برداشته شد زیرا باسوادی عامه مردم با روش مالکیت آنگونه که در ایران پیش از انقلاب سفید معمول بود منافات داشت و همانطور که میدانیم رکن اساسی و دو ستون اصلاحی انقلاب شاه و مردم در ایران همین دو اصل یعنی اصلاحات ارضی و مبارزه قطعی با جهل و بیسوادی بود و ما اکنون پس از دهسال نمره انقلاب را بیچشم مشاهده میکنیم. در مورد این بخشی که ما در پیش داریم نمرات انقلاب را نمیتوان نادیده گرفت زیرا فرهنگ و دانش دیگر مانند گذشته فقط برای تفریح و تفنن طبقه خاص مورد بهره برداری قرار داده نمی شود.

اکنون دانش و فرهنگ باید بازده اقتصادی داشته باشد و البته این ادعا دلیل بر آن نیست که فرهنگ و دانش نقش اصلی خود را که اعتلای يك قوم هست از یاد برده باشد یا افراد آن قوم نگرشی بدان نداشته باشند. جان کلام اینست که امروز دیگر مردم به آن نوع ادبیات که تکراری و تو خالی است

توجه ندارند و چیز تازه آنهم تازه‌ای پر معنا و ظریف می‌خواهند اگر گفته می‌شود که این چیز تازه یعنی شعر نو هم در بیشتر موارد نه پر معناست و نه ظریف سخنی است درست و بیجا زیر این امری است طبیعی که بسیار جوانان برخاسته اند و بر خواهند خاست که نوسرائی کنند اما بجای نوسرائی بد سرائی خواهند کرد و شعر هاشان و نوشته‌هاشان همانند شعرهای شاعران بی‌شمار از حد دوران رکود و فقرت چون غبارهای بی‌قد روشن تابستان در برابر تشعشع پسر نور خورشید زمان محو و نابود خواهد شد. ادبیات در عصر ما یک نیاز عمومی اجتماعی است از همان آغاز دوران تحصیل یعنی طفولیت و نو باوگی کودک با ادبیات سرو کار دارد و این رشته جدید ادبی یعنی ادبیات کودکان نیز از آن رشته‌های مهم و حساس است که فقط در طی چند سال اخیر بدان توجه شده و نمونه خوبی است از نمایش بعد اقتصادی ادبیات در جهان امروز. همراه با موج انقلاب شاه و مردم به ادبیات خاص کودکان توجهی ژرف و پسی‌گیر معطوف گردید و بهتر است پهلوی ادبیات کودکان از ادبیات مخصوص نوسوادان نیز یاد کنیم که با پیای تهیه کتاب درسی برای نوسوادان ارائه شد و شکل گرفت این یکی از افتخارات بزرگ نسل جوان اداره کننده امروز ملت ایران است که دارای این دو رشته مهم ادبی است .

در سرزمینی که تا چند سال پیشتر ادبیات فقط برای تفریح و تفنن یا بسن گذاشته‌ها و طبقه مافوق مرفه یعنی قشر خیال‌باف دور از اجتماع به کار گرفته میشد امروز دستگاه و جامعه واقع بین مامیلیون میلیون صرف‌بهرتر سازی ادبیات کودکان و نوسوادان میکند و بجای صد ها شاعری که در گذشته

کاری جز تکرار مکررات نداشتند گروه گروه جوانان زیرک با جهان بینی قوی و احاطه کامل بنوشته های فارسی سرگرم تحقیق و نوشت و نویس اند تا بهتر وظیفه ای را که ادبیات فارسی قرنها برعهده داشت اما عوامل اجتماعی تحصیلی مانع اجرای آن بودند پیاده و اجرا کنند. رشته دیگر ادبیات که چون نهالی پر قدرت و شاداب در حال رشد است رشته ادبیات عامیانه است رشته ای اصیل و مستحکم که بنهاد واقعی اجتماعی پیوستگی دارد و حاوی نشاطها و شادیهای واقعی اجتماع است صدای آن اجتماع بزرگ که قرن ها در قفس تسلط اقویا محبوس بوده است و اکنون از آن قفس آزاد شده است. ادبیات عامیانه حاوی سوز و گدازها و رنجهای حاصله ازین بند جاودانی نیز هست. بندی که برداشتن آن بیشتر به معجزه شبیه بود تا یک اقدام انقلابی البته توجه با ادبیات عامیانه از سال ها پیش مورد توجه ایران شناسان خارجی قرار گرفته بود اما نا گفته نباید گذاشت که تا خود ایرانیان درین راه قدمهایی را بر نداشتند کار اساسی صورت نگرفت. گرد آوری فولکلور نیاز باحاطه کامل بمحیط اجتماعی دارد و این احاطه جز با همکاری گروهی حاصل نمیشود و این همکاری اکنون بوجود آمده است و این گنجینه ادبی متروک و مطرود امروز بعنوان منبعی فیض بخش مورد بهره برداری صاحبان ذوق و هنر قرار گرفته است.

با بکار گرفتن صنعت هنر و ادب بال های گسترده خود را دسراسر جهان فارسی زبان گسترده است روزگاری بکار افتادن چاپ در مشرق زمین باعث شد که کتاب های فارسی بیچاپ برسند و در دسترس گروهی بسیار بیشتر از گذشته قرار گیرند سپس روزنامه و هفته نامه و ماهنامه ها این رسالت

تاریخی کتابها را تکمیل کردند .

اختراع رادیو تلویزیون و وسایل برقی دیگر این تحول نخستین را وارد مرحله ای نوین ساخت .

سینما مجموعه‌ای از هنر و صنعت و ادبیات در خدمت اقتصاد که البته در هر اجتماع پمتابعت از سیاست عمومی و فرهنگی آن اجتماع بکار گرفته میشود پیش از اختراع سینما هنر نمایشنامه نویسی را ایرانیان از فرنگ آموختند پیش از آن نمایش در مجموعه فرهنگ ایران زمین یا نمایش منظوم بود و یا نمایشی بدون نوشته و عامیانه اما با رسیدن ترجمه نمایشنامه های بزرگ نهال نمایشنامه نویسی نیز در ایران روپانده شد و با روری یافت رسته نوین در ادبیات فارسی بدنیا آمد که آنرا باید شبه‌ای تازه و فنی از شنب قزونی یافته ادبیات فارسی بدانیم .

همراه با نمایشنامه نویسی تهیه نمایشهای رادیویی، سخنگویی در رادیو، مصاحبه و سرانجام تهیه و تنظیم و اجرای برنامه های تبلیغاتی دلپسند را باید آخرین رشته‌های نوین ادبیات فارسی دانست و از آنجا که زبان فارسی از لحاظ ادبی بسیار غنی و دامنه دار است جوانان با ذوق ما در هر يك از این رشته ها پیشرفت فراوان کرده‌اند و در رشته ترجمه محتوی فیلمها به زبان فارسی در رده اول قرار دارند و در هیچ زبانی این رشته مانند زبان فارسی رشد و اعتلا نداشته است .

حیف است که درین مجمع از سیاست عمومی فرهنگی خودمان در باره زبان فارسی در خارج از قلمرو کنونی ایران سخن نگویم زیرا ما با تیزبینی و ذوق بگسترش زبان و ادبیات فارسی در سراسر جهان و بخصوص آسیای

غربی و جنوبی و مرکزی توجه داریم و خواهیم کوشید که با تأسیس خانه‌های فرهنگ و مراکز تحقیق این میراث شگرف را که درین سر زمین‌ها باید میراث مشترک خواند حفظ کنیم اگر چه در برخی ازین سر زمینها موج بازگشت بسوی تمدنهای اصیل بومی زبان فارسی را واپس زده است و گروهی از علاقمندان به این رشته را دچار یأس و حرمان ساخته اما ناگفته هم نباید گذاشت که توجه ژرف و دامنه دار مراکز فرهنگی این سر زمینها خودمژده بخش تکوین دوران جدیدی در روابط سر زمینهای پارسی گوی قدیم و جدید در سراسر قلمرو آنست. هدف ما از همکاری با شما در راه حفظ این میراث مشترک نخست بررسی همه جانبه فرهنگ بزرگ ایرانی است و یافتن گمشدگان بشماره‌ای که درین زمینه وسیع سر نوشتی نامعلوم داشته‌اند. دوم ایجاد ارتباط فرهنگی ما در داخل کشور فعال و پرتحرک است با ایجاد کتابخانه‌ها، چاپ و خرید کتابهای مفید، توزیع این کتابها و بررسی عوامل ارتباط و تعلیم جمعی و حفظ آثار تاریخی و تشویق و تقدیر بزرگ مردان و بزرگ زنان ادب و هنر فارسی و وظیفه خطیر خود را بخوبی انجام میدهد و البته این دستگاه نگران همسایگان نیز هست؛ آن همسایگان که زبان فارسی را هنوز گرامی میدارند و دانشگاه‌هاشان کرسی فارسی دارند و برای بررسی و تحقیق در فرهنگ و تمدن بومی و ملی خویش از زبان فارسی بی نیاز نیستند و شما استادان زبان فارسی درین گونه کشورها رسولان دوستی و محبت هستید و من در نگاه شما از عظمت این احساس که برآستی غیر قابل وصف است نکته‌ها میبینم.

این مطالب بصورت سخنرانی در دانشگاه کشمیر و به زبان انگلیسی

ایراد شده است.